

(04.04.2005)

Bu makalemizde özellikle 1980-90'lara kadar sözlü kültürel niteliği baskın olan Alevi-Bektaşî toplulukların modernite sonucunda yaşadığı dönüşüm ve bu dönüşüm sonucunda ortaya çıkan tartışma konularından Cem evleri ve Yazılı kültüre geçiş konuları üzerinde durulacaktır. Bizim bu konuları ele alırken izleyeceğimiz yöntem, meseleyi yönlendirme amaçlı veya ideolojik bir metin oluşturmaktan çok, 1996 yılında bu yana sürdürdüğümüz alan araştırmaları doğrultusunda olguları tespitte çalışmak şeklinde özetlenebilir.

Cem evleri Meselesini Nasıl Anlayabiliriz?

Geçtiğimiz on beş yıl içerisinde yoğun bir şekilde gerek büyük kentlerde gerekse kırsal alanda bulunan pek çok Cemevini ziyaret etme imkanım oldu. Bu ziyaretlerim sırasında buradaki faaliyetleri gözlemledim ve hizmetleri yürüten kişilerle görüştüm. Burada bu gözlemlerimi sunmaya çalışacağım. Bu şekilde zaman zaman yaşanan Cemevleri tartışmalarına katkıda bulunmak üzere burada bu konunun ayrıntılarına değinmek istiyorum. Alevilerin kentleşmesi tarihi yenidir. Bunun tarihsel ve sosyal nedenlerini burada uzun uzun ele almaya gerek yok. Bunu hepimiz biliyoruz. Türkiye kentleşirken herkes gibi Aleviler de yurtiçinde kentlere ve yurtdışındaki ülkelerdeki sanayi merkezlerine akın etti. Aleviler dışındaki vatandaşlar inanç kurum, kuralları ve mekanları konusunda daha az sıkıntı yaşarken, aynı konularda Alevilerin çeşitli sıkıntılarla karşılaştığını biliyoruz.[3] İbadet olarak kabul edilen ritüellerin yapılmasından tutun da, cenazeler kaldırılırken yaşanan çeşitli sorunlara kadar birçok sorun nedeniyle Cemevleri bir sosyal kurum olarak ortaya çıkmıştır. Cem evleri konusunun esas olarak Alevilik konusunun kamuoyunda tartışılmasına paralel olarak 1990'ların başlarından itibaren gündeme geldiğini görüyoruz.

Bu konuda ilk olarak “Aleviler bakımından Cem Ritüelinin anlamı nedir?” sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Cemevleri konusunu anlamaya ancak böyle başlayabiliriz. Yoksa konuya Sünni perspektif ve Sünni inanç kurum ve kuralları bağlamında yaklaşırsak bir yere varmamız ve Alevilerin bu konudaki yaklaşımlarını anlamamız mümkün değildir. Böyle olduğu içindir ne yazık ki bu konular hala “sorun” oluşturmaya ve hatta dış güçlerin de müdahalesine açık bir alan olmaya devam edebilmektedir.

1994 yılından bu yana Alevilik konusunda özellikle Orta ve Doğu Anadolu’da alan araştırmaları yürütüyorum. Böylece yaşanan Aleviliğe söyleyebileceğim pek çok veri olduğuna inanıyorum. Bunları gerek bilimsel gerekse bilimsel olmayan toplantılarda, yazılarda hep ifade etmeye çalıştım. Bu tür meselelerde konuya sosyolojik olarak bakmak gerekmektedir. Aleviliğin çeşitli yönlerini yazılı kaynaklardan daha çok onların nesilden nesile aktardıkları ve daha çok sözlü kültüre dayalı yaşamlarına bakarak anlayabiliriz. Alevilerin yaşamlarına baktığımız Cem ritüelinin en temel ve en önemli ibadet olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu sadece dinsel değil sosyal ve hukuki muhtevaya da sahiptir. Alevilerin ibadetlerinin temeli bu cem törenlerine dayanır. Eskiden Cem bir ibadet olmanın yanı sıra, Aleviliğin tarihinin, edebiyatının ve inanç pratiklerinin öğretildiği bir okul ve aynı zamanda topluluk içi hukuki meselelerin de çözümlendiği yaptırım gücüne sahip kutsal bir kurum idi. Alevilerin dini önderleri olan ve “Mürşid, Pir, Rehber vb.” adlarla da anılan Dedelerin en önemli işlevlerinden biri de, cem törenlerini yönetmesinde kendini gösterir. Ocakzade dedeler, her yıl düzenli bir şekilde kendilerine bağlı köylerdeki taliplerini ziyaret ederler. Dedelerin bu ziyaretleri, hasat zamanı geçtikten sonra yapılır. Dede bir yere geldiğinde peyik (davetçi) adı verilen bir kişi ev ev dolaşarak dedenin geldiğini ve cem töreni yapılacağını canlara haber verir. Köydeki evlerden biri cem töreni için hazırlanır. Bunun için cemaatin sığabileceği büyük bir salon seçilir. Bazı köylerde bu hep belli yerlerdir. Bu cem töreni (görgü cemi) cuma akşamı, yani perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır. Eğer görgü cemi olacaksa tarîk ve kurban hizmeti de mutlaka vardır. Bazı ocaklarda ise tarîk yerine pençe ile cem görülür. Bunlar daha çok çelebilere bağlı dede, baba veya vekillerdir. Cem ibadetinde Oniki hizmet ve bu hizmetlerin ayrı ayrı sahipleri vardır. Oniki sayısı Hz. Muhammed’in soyunu, yani kızı Hz. Fatıma ile amcasının oğlu Hz. Ali’nin soyundan gelen Oniki İmamı simgelemektedir. Cem ibadeti Kırklar Cemi’ne dayanmaktadır. Alevilerce Cem, “*HAK-MUHAMMED-ALİ DİVANI*

”dır. Cem ibadetinin bir diğer adı da “halka namazı”dır. Cem’deki halkada esas olan namaz deyişle kastedilen Buyruk’taki ifadeyle niyazdır, (M. Yaman 2000: 23) Allah’a yalvarmaktır, dua etmektir. Cem ayrıca farklı yörelerde;

Ayn-ül Cem, Ayin-i Cem, Cem âyini, Abdal Musa Kurbanı, Birlik Cemi, Dardan İndirme Erkanı, Koldan Kopan Erkanı, Ali Cemi, Görgü Cemi, İçeri Kurbanı, İkrar Cemi, olarak da adlandırılmaktadır. Kış aylarında, özellikle Perşembe’yi Cuma’ya bağlayan akşam başlaması esastır. Muharrem ayı dışında her hafta Cem İbadeti yapılabileceğine dayanarak “Kırksekiz Cuma hakkı.” derler. Cem Kurumu’nun Aleviler bakımından ifade ettiği anlam, dini olmayı da içeren sosyal kapsamı geniş bir anlamdır.

Cem olayının kökeni nereye dayanmaktadır? Geleneksel görüş Alevilikle ilgili temel toplumsal

CEMEVLERİ TARTIŞMALARI EKSENİNDE GÜNÜMÜZ ALEVİLİĞİNE BAKIŞLAR

Doç. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.
Pazartesi, 04 Nisan 2005 23:04

kurumların tümünü olduğu gibi Cem kurumunu Hz. Muhammed'in Mirac'ı sonrası yapılan "Kırklar Cemi"ne dayandırmaktadır. Buna göre Cem ibadetinin temelleri Kırklar Cemi'nde atılmıştır. Büyük Alevi Ozanlarının Cem'in Kırklar Cemine dayandığına ilişkin birçok deyişleri bulunmaktadır. Mesela tanınmış Alevi Ozanlarından Kul Himmet bir deyişinde (Aslanoğlu 1997: 77) bunu

*"Kırklar ile bile âyin-i cemde
Bu aşkın sırrına özendi Ali"*

diyerek ifade etmektedir. Kırklar Cemi ile ilgili ayrıntılar hem Buyruk kitaplarında, (Aytekin 1958; M. Yaman 2000) hem de Alevilerin zihinlerinde önemli yer tutar. Kırklar Cemi, özetle Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın da katıldığına inanılan ve Aleviliğin kurum ve kurallarının temelini atıldığı kutsal toplantının adıdır. Özellikle yaşlı kuşak Kırklar Cemi de dahil geleneğe ait bilgiler konusunda daha bilgilidir. Çünkü onlar eski Cemleri görmüşler kırsal alandaki geleneksel Alevi hayatının içerisinde gelmişlerdir. Gençler ise bu geleneksel bilgiler bakımından hem yaşamak anlamında hem de bilgilenmek anlamında oldukça yetersizdirler ve hatta bir bölümü anlatılanlara şüphe ile yaklaşabilmekteyse de son zamanlarda kısmen gerek çeşitli yayınlar gerekse Cemevlerinde yaşanan bilgilenme süreciyle bu eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır.

Cemevleri ile ilgili ve Alevileri asırlardır rahatsız eden bir diğer konu ise Cem İbadetine yönelik "mum söndü" iftiraları konusudur. İki de Türk devleti olan Osmanlı ve Safevi devletlerinin güç mücadelesinin yarattığı zıtlık ortamında Alevilerle ilgili bu iftiraların bir psikolojik mücadele aracı olarak kullanıldığı söylenebilir. Geleneksel Aleviliğin asırlardır kırsal ağırlıklı sosyal yapısı ve inanç kurumlarının kapalı yapısı da Alevilerle ilgili Cem ibadetine yönelik küçümseyici ve ahlakdışılık yüklü birçok kulaktan dolma iftiranın yanlışlığını göstermeyi zorlaştırmıştır. Bu iftiralar süreç içerisinde eskiden Sünni halk arasında mum söndü sözü ile ifadelendirilmekte olup, günümüzde kentlerde yaşanan karşılıklı birbirini tanıma ve Alevi kurum ve kurallarına yönelik bilgilenme imkanları nedeniyle ortadan kalkmaya başlamıştır. Alevi olmayanlarca Alevilerin farklı bir İslam yorumları olduğunun reddedilmesi, bu törenin Alevi olmayanlarca izlenememesi sonucunda Cemlerdeki işleyişin bir türlü anlaşılabilmesi ve Alevi-Sünni grupların karşılıklı önyargılarının da bu söylentilerde rol sahibi olduğu söylenebilir. Ancak son zamanlarda bu konuda araştırmacıların verdikleri bilgiler, konunun yazılı ve görsel basında yer alması ve bu cemlerin kapalılıktan kurtulup kentlerde düzenli olarak yapılması sonucunda bu söylentilerin de dayanaksız olduğu anlaşılmasına başlanmıştır.

Cevaplanması gereken bir diğer soru ise, "Cemevleri" olarak adlandırılan inanç mekanları günümüzde mi ortaya çıktı, yoksa geçmişte var mı idi?" sorusudur. Bu da konunun doğru

anlaşılabilmesi bakımından önemli bir noktadır. Daha önce köylerde cemler ya belli evlerin uygun odalarında veya “Cem damı” ve “Cemevi” olarak da adlandırılan ve Cem için düzenlenmiş belli yapılarda yapılmaktaydı. (Aynı yönde bkz: Öztürk, 1972: 55) Geleneksel olarak Cem ibadeti Alevi köylerinde ya büyük salonlara sahip evlerde veya yapılagelmiştir. Yani Anadolu’da tarihen böyle bir yapılaşma mevcuttur. Örnek olarak vermek gerekirse alan araştırmalarım sırasında ziyaret ettiğim tanınmış Dede köyleri olan Malatya’nın Arapgir ilçesine bağlı Onar Köyü ve Tunceli’nin Pülümür İlçesi’ne bağlı Hacılı Köyü’nde Cemevi olarak bilinen yapılar bulunmakta olup yüzyıllardır da bu işlevlerini sürdürmüşlerdir. Eğer Cemevi olarak adlandırılan bir yapının neden daha gelişmiş şehirlerde olmadığı söyleniyorsa bunun da doğal karşılanması gerekir. Çünkü bu yapılar sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda kendi sosyal tabanlarına ait kırsal muhitlerde varolmuşlar ve yaşayabilmişlerdir. Böyle bir yapılaşmanın şehirlerde olamamasının bir başka nedeni ise ikisi de Türklerce kurulmuş devletler olan Osmanlı-Safevi mücadelesi sonucunda keskinleşen zıtlaşmanın Aleviliği resmiyete muhalif bir çerçeveye içine sokmasındandır. Bu durumda örneğin Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul’da bir Cemevinin olması da beklenemezdi. Bunun için ne sosyal taban vardı, ne de resmi siyasi ve mezhep yapılanmasının buna izin vermesi beklenebilirdi. Bu özetlediğim nedenlerden ötürü Cemevleri yüzyıllardır kırsal alanda varolabilen Alevilerin dışındakiler için bilinmeyen ibadet mekanları olmayı sürdürdüler. Ayrıca kentlere göç ettikten sonra da Alevilerin inançları ve inanç kurumları Sünnilik gibi resmi himayeye sahip olmadığı için ilk zamanlarda inanç hizmetlerini yürütmek, Cem evleri yapmak olanaklı olmamıştı. Son yirmi yıllık süreçte bu mekânlar kurulmaya başlandı.

Cevaplanması gereken bir diğer soru ise Cemevlerinin ortaya çıkışında varolan psikolojik faktörlerin varlığı sorunudur. Cemevlerinin daha önce kırsal alanlarda günümüzde ise kentlerde farklı bir ibadethane kurumlaşması olarak ortaya çıkmasında varolan psikolojik faktörleri de unutmamak gerekmektedir. Bu psikolojik faktörlerde hem iç hem dış bazı dinamiklere sahiptirler. Şöyle ki gerek dini gerekse siyasi kökenli Alevi-Sünni hoşgörüsüzlüğü ve hatta bu hoşgörüsüzlüğün çeşitli yaptırımlarla desteklenmesi olgusu, birbirlerini aşağılamak için Sünnilerin Alevileri “Kızılbaş”, Alevilerin ise Sünnileri “Yezit”, olarak adlandırmaları sürecini ortaya çıkarmıştır. Türk toplumunun bilinçlenmesiyle birlikte bugün bu yakıştırmaların eski şekilde kullanımı zayıflanmakla birlikte sınırlı düzeyde de olsa kullanıldığı durumlar bulunmaktadır. Demek ki, geçmişten günümüze siyasi, ideolojik ve dini yorum, yaklaşım farklılıklarıyla da beslenen Alevi-Sünni zıtlaşması, zamanla Alevilerin ibadet mekanları konusunda bir ayrışmanın da ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmış, Cemevleri böylece de ortaya çıkmıştır. Ayrıca Cemevlerine yönelik gerek resmi gerekse gayri resmi tavır ve tanımlamalar da Alevilerin tepkisine yol açmaktadır.

Bir diğer soru ise Alevi köylerinde Camilerin var olup, olmaması konusudur. Cemevlerini, Cami’nin karşısında alternatif bir inanç mekanı olarak ortaya çıktığından hareketle olumlu görmeyen çevreler ve özellikle de İlahiyatçılar bugün bazı Alevi köylerinde varolan camilere de değinerek, (Örn. Bkz. Kutlu, 2001: 21-40) Cem evlerinin daha önceden var olmadığını ima ediyorlar. Oysa Alevi köylerinin çoğunluğunda Cami bulunmamakta olup, varolanların sayısı

oldukça sınırlıdır. Bunların büyük bir bölümü de özellikle 1826 ve 1980 sonrasında inşa edilmiştir. Bu camilerin cemaati olmadığından pek çoğunun halihazırda görevli personeli bulunmamakta, Bayram namazı dışında pek kullanılmamaktadır. Bu durum alanda yapılabilecek ziyaretlerle çok rahat gözlemlenebilecektir. Örneğin yaklaşık 10 yıl kadar önce, tanınmış Alevi köylerinden Erzincan Kemaliye İlçesi'ne bağlı Ocak Köyü'nde bir hayırsever tarafından, varolan Köy Odası restore edilerek ve bir de minare eklenerek Cami yaptırılmış, bu köye bir İmam atanmış, ancak cemaat olmadığından İmam başka yere tayin ettirilmiştir. Şu anda cami kullanılmamaktadır.

İşte genel olarak özetlemeye çalıştığım tüm bu nedenlerden dolayı Cemevleri eskiden köylerde varolduğu gibi bugün şehirlerde de bir toplumsal ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve bütün eksikliklerine rağmen giderek kurumlaşmaktadır. Bu kurumlaşmanın ortaya çıkışına ilişkin sürece baktığımızda, dernekleşme ve vakıflaşma süreci ile birlikte değerlendirmek gereği de mevcuttur. Günümüzde bu kurumlar iç içe geçmiş olup, oldukça karmaşık bir görünüm arz etmektedirler. Burada Cumhuriyet döneminde yaşanan bu örgütlenme sürecini ele almak istiyorum.

Alevilerin ancak kentlere akın etmeleriyle birlikte dernekleşme faaliyetleri başladı. Öncelikle köy dernekleri şeklinde başladı bu yoğunlaşma. Köy derneklerinin yanısıra belli türbe ve dergahların adına onarma, yaptırma, koruma ve güzelleştirme dernekleri de kurulmaktaydı. Örnek olarak 1969'da kurulan Karaca Ahmet Sultan Türbesi'ni Onarma-Koruma-Tanıtma-Güzelleştirme ve Yardımlaşma Derneği verilebilir. (Özdemir, 1970: 6) 1960'larda Ankara'da iki dernek bulunmaktaydı. Bunlardan biri Hacı Bektaş Turizm ve Tanıtma Derneği ve ikincisi ise Hacı Bektaş Kültür, Kalkınma ve Yardım Derneği idi. Bu dernekler dernekleşme faaliyetlerinde ilklere sahiptir. Zamanla dernek sayısı arttıkça rekabet ve çekişmenin de arttığı görülmektedir. 1960-1980'ler arasında yaşanan bu dernekleşme süreci 1990'larda yerini Cemevleri yapımına bırakmıştır. Alevilikle ilgili canlanma beraberinde onun inanç kurumlarına da sarılmayı gerektirmiştir. Alevilerin temel ibadeti olan Cemlerin yapıldığı yerler olan Cemevleri de özellikle 1990'lardan itibaren giderek artmıştır. Özellikle İstanbul'un birçok semtine Cemevleri yapılmıştır ve hala da yapılmaktadır. Artık kentlerdeki bu Cemevleri geleneksel Aleviliğin kentleşen ve değişen çehresinin en belirgin göstergeleri olmuşlardır. Alevilerce kurulan dernekler ve vakıfların çalışmalarıyla eski Bektaşî Tekkeleri'nin Cem Kültür merkezlerine dönüşmesinin yanısıra yeni mekânlar da yapılmıştır. Şimdi Cem ve Kültür merkezleri olarak faaliyet gösteren eski Bektaşî Tekkelerine örnek olarak İstanbul Göztepe'deki Şahkulu Sultan Dergahı ve İstanbul Kazlıçeşme'deki Eryek (Erikli) Baba Dergahı verilebilir. Bugün İstanbul'da 20'ye yakın Cem Kültür Merkezi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Karaca Ahmet Cemevi, Şahkulu Sultan Cemevi, Eryek (Erikli) Baba Cemevi, Bağcılar Cemevi, Okmeydanı Cemevi, Yenibosna Cemevi, İkitelli Cemevi, Gazi Cemevi, Sarıgazi Cemevi, Kartal Cemevi, Kağıthane Cemevi, Alibeyköy Cemevi, Tuzla Aydınliköy Cemevi, Yenidoğan Cemevi, Gürpınar Cemevi, Haramidere Cemevi, Maltepe Cemevi. Burada adları sayılanlardan Karaca Ahmet Sultan, Şahkulu Sultan, Eryek Baba ve Garip Dede aynı zamanda Alevilerce büyük saygı gösterilen Erenlerden olduklarından ve bu yerlerde türbeleri de bulunduğu için daha fazla ziyaret edilmektedirler.

Aleviler bu Cem Kültür merkezlerini inanç merkezleri olarak görmekte ve artık dinsel ibadetler, cenaze işleri ve saz/semah kursları gibi Aleviliğin önemli gelenekle bağlantılı hizmetleri de Cemevlerinde yapılmaktadır. Bu Cem Kültür merkezlerinde dinsel hizmetleri görmek üzere gönüllü veya maaşlı olarak görev yapan Dedeler ve cenaze hizmetlerini yerine getiren Alevi hocalar da bulunmaktadır. Bazıları inşaat aşamasında olan bu kurumların en büyük problemi nitelikli insan gücü eksikliğidir. Dergahların ve cemevlerinin dinsel ve kültürel hizmetlerinde görev alacak Dedeler, saz/semah kurs hocaları ve diğer hizmet sahipleri bulmak ve yetiştirmek konusunda büyük sorunları vardır. Bunun için gerek Türkiye’de gerekse Avrupa’da Dedelerin ve hizmet sahiplerinin yetiştirilmesi konusunda kurslar açılması konusunda çeşitli girişimlerin varlığı bilinmektedir. Bütün bunlara rağmen düzenli, yeterli ve sürekli bir eğitim yapılması kurulamamış durumdadır. Alevi inanç ve kültürüne ilişkin donanıma sahip bulunmayan ve zaten böyle bir amaç için de planlanmamış olan İmam Hatip Liselerinin ve bunların devamı niteliğindeki yüksek öğrenim kurumları olan İlahiyat Fakülteleri’nin varlığına karşın Alevilerin benzeri kurumlaşmalardan yoksun olması da ayrı bir eleştiri konusudur. Alevilere göre ya inanç hizmetlerini görececek kişileri yetiştirmek üzere İmam-Hatip Liseleri benzeri benimseyebilecekleri eğitim kurumları kurulmalı veya bu liseler ve İlahiyat Fakülteleri yeniden yapılandırılarak Alevileri de kapsayacak şekilde bir öğretim kadrosu ve müfredata kavuşturulmalıdır. Bu konuda gerek Alevilerin gerekse Sünnilerin kendi arasında görüş birliği bulunmamakta, şimdilik varolan statükonun devam ettiği görülmektedir.

Cemevlerinin yasal açıdan durumları da pek net değildir. Fiilen Cemevleri olarak bilinen bu yerler bir dernek veya vakıf bünyesinde işlevlerini sürdürmektedir. Yasalar Cami dışında “Cemevi” diye bir mekânı ibadethane olarak tanımamakta ve bu ad altında bir mekânın yapımı için yasal olarak izin alınamamaktadır. Ancak 1990’lardan bu yana bu durumun böyle olduğu bilinmesine karşın siyasetçiler ve devlet adamları bu cemevlerinin açılışlarına katılmaktan geri durmamışlardır. Hemen hemen her siyasi partiye mensup siyasiler Cemevlerini ziyaret etmekten geri durmamışlardır. Bu yerler yasalardan dolayı başka adlar altında açılabilir. (Yaman, 2000: 206-207) Yasalar ve üst düzey Devlet adamlarının bu konudaki farklı yaklaşımları dikkat çekicidir. Avrupa Birliği ve ABD’nin Türkiye ile olan ilişkileri çerçevesinde Alevilik konusunu da gündeme getirmeleri ve bu konuda hazırladıkları raporlar çerçevesinde dernek/vakıf başkanları ile görüşmeleri, hükümetin yapılacak değişiklikleri Avrupa Birliği zorlamasıyla yapmayı düşünmesi de oldukça dikkat çekicidir. Bana göre bu gidiş oldukça sakıncalı olup meselenin Türkiye’deki tarafları arasında çözülmesi gerekmektedir. Bu konuların çözümünde varolan bu olguları dikkate alarak, herkes üzerine düşeni yerine getirmelidir. Gerek Aleviler, gerek Sünniler gerekse devlet kurumları Cem evleri konusunu doğru anlamalı ve bu sorunu bir şekilde çözümlmelidir.

Cem evleri ile ilgili bir başka sorun ise çeşitli grupların veya aktörlerin onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanma çabalarıdır. Bu çabalar da hiç şüphesiz Cemevlerinin kamu oyundaki imajını etkilemektedir. Bu çabalara daha önce Almanya’da yayınlanan Alevilerin Sesi Dergisi’nde de dikkat çekmişim. Bunları da açıkça ortaya koymak lazımdır. Bu çabalar 1. Siyasiler, 2. Çeşitli ideolojik örgütler, 3. Yazılı ve görsel medyadaki kimi çevreler olarak

özetlenebilir. Şimdi sırasıyla bunları inceleyelim.

1. Siyasiler: Gerek çeşitli partilere mensup siyasiler, gerekse bürokratik çevreler zaman zaman Cem evlerinin yöneticileri ile bağlantı kurarak özellikle seçim zamanlarına yönelik oy hesapları yapmaktadırlar. Bazı siyasete girmeye meraklı dernek/vakıf/cemevi yönetici veya üyeleri de bunu teşvik edebilmektedirler. Aslında dünyanın her yerinde inanç kurumları da olsa insan unsurunun olduğu yerde devreye siyaset girebilmektedir. Bu gayet doğaldır. Ancak durum Alevi inanç kurumları olunca bu durum bir imaj zedeleyici unsur olarak görülebilmektedir. Benim önerim bu sıkıntıları gidermek için siyasilerin Cem evlerinde bu yerlerin kuruluş amaçları dışında faaliyetlerine dikkat etmek ve bu kurumlarda görevli kişi ve yöneticilerin buraları bir siyasete atlama aracı olarak görmelerinin önüne geçmektir. Siyasetin yapılacağı zeminler farklıdır. Bu ayrımı açıkça ortaya koymak zorundayız. Bu faaliyetler sendikalar, siyasal partiler ve diğer sivil toplum kuruluşlarında yapılmalıdır. Cem evleri mutlaka siyasetten uzak tutulmak zorundadır. [4]

2. Çeşitli ideolojik akımlar, örgütler: Ne yazık ki çeşitli örgütler Cemevlerini kendi amaçları için kullanmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Gazi Cemevi gibi bazı cemevleri bu durumdan en fazla sıkıntı çeken kurumlar arasındadır. Bu tür olaylar Cem evlerinin kamuoyundaki imajına da büyük zarar vermektedir. [5] Halbuki bu mekanların Alevilikteki yeri bellidir, geleneksel işlevleri ortadadır. Bu kutsal mekanlar şu yada bu örgütün, partinin veya ideolojinin arka bahçesi olarak kullanılamaz ve kullanılmamalıdır da. Cemevlerinin Alevilikteki yeri dışında amaçları olanlar var ise kendilerine başka yerler arasınlar ve bu kutsal mekanlara zarar vermesinler. Ayrıca yazılı ve görsel medya da Cemevlerinde yapılan kültürel çalışmaları ve güzellikleri değil, ancak olaylı sahneleri topluma ulaştırıyor. Olaylı cenazeler sanki belli güçler tarafından Cemevlerine yönlendirilerek ve orada olaylar çıkması sağlanarak Alevilerin ibadet mekanları olan Cemevlerinin topluma yanlış olarak tanıtılması sözkonusu oluyor. İslam'ın içinde olan Aleviliğin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi bellidir ve komünizm, faşizm gibi modern çağın ideolojileriyle olan bağı olsa olsa zorlamadır. Aleviliğin geçmişi belli, modern ideolojilerin geçmişleri bellidir. Aleviliği belli siyasi akımlarla bir görmek, Hacı Bektaş-ı Veli, Pir Sultan Abdal gibi büyük Alevi ulularını bunun için kullanmak Aleviliğe yapılmış en büyük saygısızlıktır. Bu saygısızlığı Alevi olsun Sünni olsun çeşitli çevreler sıkılmadan zaman zaman yapabilmektedirler. Ne yazık ki Aleviliği çeşitli ideolojilerle özdeşleştirmeye çabalayan çeşitli güçler kısmen başarılı olarak kamuoyunun kafaları karıştırılarak, yanlış bilgiler aşılanmıştır. Komünizm, ateizm, faşizm vb. ideolojik görüşlerin Alevilikle ne gibi bir ilgileri olabilir? Bunlarla Alevilik neden karıştırılır? Bunların yeri ayrı farklı bir inanç olan Aleviliğin yeri ayrı. Ancak burada esas amaç taban ve dolayısıyla o görüş sahipleri için güç elde etmek veya bilinçli olarak bazı kesimlere Aleviliği olduğundan farklı tanıtmaktır. Örneğin Alevilikteki sosyal adalet ve eşitlikle ilgili bilgiler onun sosyalizmle eşit görülmesine yeter mi? Böyle bir aynileştirme insafli olur mu? Aleviliğin anlaşılması ve anlatılması işine girişen kurum ve/veya kişilerin uygulamaları gereken en temel ilke etnik ve dinsel kökenlerini bu işin dışında tutmaktır. Konunun uzmanlarından Ocak'ın da belirttiği üzere “ *Bilim adamları ve aydınlara gelince, onlar da ideolojik tercihlerini, inançlarını bir yana bırakıp bu probleme dürüst ve objektif bir tavırla yaklaşmak zorundadırlar. Çünkü bu problemin çözümünde en büyük sorumluluk, hem devleti hem halkı aydınlatmak mevkiinde oldukları için, onların omuzundadır. Aleviliği yalnızca teolojik açıdan değerlendirerek “İslam'dan bir sapma” yahut “Sünni İslamın yükselişini*

engelleyecek alternatif bir din” olarak görmenin büyük yanlış olduğunu kabul etmek, meseleye mutlaka sosyolojik perspektivden yaklaşmanın lüzumuna inanmak durumundadırlar. Çünkü, tarihin önümüze taşıdığı bu sosyal gerçekliği önce objektif bilimsel yöntemleri kullanarak olduğu gibi inceleyip sağlam bir şekilde tespit etmek, bu suretle ideolojik ve politik spekülasyonlardan arındırarak deformasyona uğramasını önlemek, sonra da hem Sünni, hem de bizzat Alevi kesimini aydınlatmak, devleti doğru bilgilendirmek ancak böyle bir yaklaşımla mümkün olabilir .”(Ocak, 1994: 12) Dünyanın her yerindeki her inanç, her topluluk eşit derecede saygıdeğerdir. Birbirlerinden üstün değildirler. Aleviliğin serçeşmesi Hacı Bektaş-ı Veli “

Dili, dini, ırkı ne olursa olsun iyiler iyidir.

” diyerek bu hümanistik felsefenin çerçevesini çizmemiş miydi? Hacı Bektaş-ı Veli'nin yetiştirdiği Taptuk Emre'nin yanında yetişmiş Yunus Emre de: “

Yaradılanı hoş gördük, Yaradandan ötürü

”. diyerek aynı yönde seslenmemiş miydi. Sonuç olarak söylemek gerekirse Cemevlerinin amaç dışı kullanılmalarına izin verilmemesi zorunludur.

3. Yazılı ve görsel basındaki kimi çevreler: Devlet, üniversiteler ve bilim çevrelerinde olduğu gibi medyada da Alevilik ve onunla ilgili konular ne yazık ki anlaşılmış değildir. Kimi bilinçsiz kimi de bilinçli olarak yanlış bilgileri topluma yansıtmaktadırlar. Medyanın konuya ilgisi toplumu bilgilendirmekten çok tümüyle tiraj kaygısına dayanmaktadır. Hacı Bektaş Veli ve Abdal Musa törenleri gibi büyük katılımlı etkinlikler dönemlerinde medya konuya yer verebilmektedir. Bir diğer yer verme nedeni ise Sivas, Gazi ve İnterstar olayları gibi Türkiye ve dünya gündeminde önemli yer işgal eden olaylardan dolayıdır. Bir başka yer verme nedeni ise halk müziği ve deyişlerden dolayıdır. Türk Halk müziğinin büyük bölümü Alevi deyişlerini söyleyen sanatçıların faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bunların dışında ne yazık ki Alevilerin inanç ve ibadetlerine ilişkin haberler ve bilgi verici, yazılar, programlar yayınlanmamaktadır. Özellikle yukarıda da ifade ettiğim gibi olumsuz olayların dışında Cemevleri ile ilgili haberler nadiren yayınlanmaktadır. Bu durum doğal olarak bu tür olumsuz haberleri izleyenleri etkilemekte Cemevlerinin kamuoyundaki imajına zarar vermektedir. Bu konuda herkesin olduğu gibi medyanın da üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, günümüzde Cemevlerinin gerek Türkiye’de gerekse yurtdışında Alevilerin büyük çoğunluğu tarafından inanç ve kültür kurumları olarak kabul gördüklerini söyleyebiliriz. Cemevlerini kulaktan dolma bilgilerle tanımanın yerine bu mekanlara gitmeyi ve Cemevlere katılmayı öneriyorum. Hiç şüphesiz bu yapılsa bu ritüelin, Türk inanç ve kültürünün yüzyıllardan günümüze ulaştırılan eşsiz abidelerinden biri olduğu görülecektir. Son bir cümleyle bu kurumların geleceğine ilişkin görüşümü ifade etmek gerekirse, zaman içerisinde bu kurumların daha da yaygınlaşacağı ve kurumsal nitelik kazanacakları söylenebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Aslanoğlu, İbrahim (1997): **Kul Himmet, Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri**, İstanbul, Ekin Yayınları.

Aytekin, Sefer (1958): **Buyruk**, Ankara, Emek Basım Yayımevi.

Kutlu, Sönmez (2001): “Alevilik-Bektaşiliğin Diyanette Temsili Problemi”, **İslamiyat**, cilt: 4, sayı: 1, (Ocak-Mart 2001), s. 21-40.

Ocak, Ahmet Yaşar (1994): “*Alevilik Problemi ve Türkiye*”, **Cem**, (Kasım 1994), s. 10-12.

Ocak, Ahmet Yaşar (2003): “Aleviliğin Çözüm Bekleyen İki Temel Problematiği: Tarih ve Teoloji”, **Bilgi Toplumunda Alevilik**, Haz. İ. Bahadır, Ankara, Bielefeld AKM Yayınları, s. 151-163.

Özdemir, Ahmet (1970): “*Karacaahmet Derneği’ni Neden Kurduk?*”, **Gerçekler Gazetesi**, yıl: 1, sayı: 2, (20 Eylül 1970), s. 6.

Öztürk, Sezai (1972): **Tunceli’de Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Deneme**, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 19, Yıl:2, Cilt: 27. 54. Birleşim, sayfa: 168-173.

Yaman, Ali (1998): “*Cumhuriyet Sonrası Alevilik*”, **Cem**, sayı: 78, (Mayıs 1998), s. 49-51.

Yaman, Ali (2000): “*Günümüzde Alevilik-Bektaşilik Alanındaki Aktörlere İlişkin Genel Bir Analiz Denemesi*”, **1. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri**, 27-28-29 Nisan 2000, Ankara, (Ankara: Hacı Bektaş Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, 2000), s. 191-225.

CEMEVLERİ TARTIŞMALARI EKSENİNDE GÜNÜMÜZ ALEVİLİĞİNE BAKIŞLAR

Doç. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.
Pazartesi, 04 Nisan 2005 23:04

Yaman, Ali (2004): **Alevilik'te Dedelik ve Ocaklar**, İstanbul, Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları.

Yaman, Mehmet (Çev.) (2000): **Buyruk Alevi İnanç-İbadet Ve Ahlak İlkeleri**, Mannheim, Mannheim AKM Yayınları.

[1] Bu makale Türk Yurdu Dergisi'nin Alevilikle ilgili özel sayısında yayınlanmıştır.

[2] Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Öğretim Üyesi

[3] Bu konuda birçok örnek mevcuttur. Örneğin Eskişehir'de bir din görevlisi'nin Alevilerin cenaze namazlarının kılınamayacağını iddia etmesi TBMM gündemine gelmişti. Bu konuda bk. **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 19, Yıl:2, Cilt: 27. 54. Birleşim, sayfa: 168-173.

[4] Eğer siyaset işin içine girerse ne olur? Mesela Almanya'daki gibi Süleymancılarının camisi ayrı, Milli Görüşçülerin ayrı, Diyanet'in camisi ayrı olur ki bu pek de sağlıklı olmasa gerek.

[5] Bu konuda birçok kez görüştüğüm Cemevi yöneticileri çaresiz olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı cenaze törenlerinin çeşitli ideolojik grupların gösterilerine sahne olduğunu, devletin güvenlik güçlerini bile dinlemeyen bu gruplara engel olamadıklarını ifade etmektedirler.